

MIT HOZHAT A JÖVŐ? ÚJRAÉLESZTHETŐ-E A MOLDVAI DUDASZÓ?

Amikor 1993-ban átadtam Mesterke Gergely bácsinak az újragyártott „sípot” a dombon átvezető rövid utat választottuk az akkor tizenöt év körüli Dobos Misivel, hogy átmenjünk Külsőrekecsinből Dumbrovénybe. Útközben utolért a felhőszakadás (ahogy a csángók mondják: leszakadt a homály), Misi mind biztatott: *szépen menjen, szépen menjen!* (lassan, óvatosan) Amikor megérkeztünk és Misi meghallotta Gergely bácsit dudálni, valósággal megigézve hallgatta. Hogy ő hogy szeretne megtanulni ezen! Meg is ígérte Mesterke Gergely, hogy fogja őt tanítani. Mégsem lett belőle semmi.

Dobos Misi később elmesélte, hogy Gergely bácsi elutasította: A sípon nem lehet megtanulni, arra születni kell. Ugyanezt mondta Kukucska Ernő nógrádi dudás, amikor Juhász Zoltánnal és Sáringer Kálmánnal ellátogattunk hozzá az 1980-as évek elején, és Pál István tereskei dudás, amikor Csoóri Sándorral és Adorján Istvánnal rátaláltunk 1980 májusában (StGy_Kz_0061, 1980, NM K/288).

Mindent el kellene követni, hogy az ilyen lelkes fiatalok továbbvihessék a hagyományt. Azon kell lennünk, hogy fiatal csángók tanulhassák el a még élő hagyományörző moldvai dudások repertoárját és játékstílusát. A Dobos Misi-féle érdeklődő és muzikális fiatalokat is el kellene látni „síp-pal”, kobozzal, dorombbal, hegedűvel!

A csángóság archaikus kultúráját, így dudakultúráját is veszélyezteti a Moldvába is betörő globalizáció és urbanizáció. A csángó fiatalok zöme szégyelli és igyekszik elrejtetni a csángó kulturát, az sokukban a nyomorúsághoz, kemény munkás élethez kötődik. Az élet csillogó felszíne, a modern élet minden mozzanata a tévén, rádión, filmekben keresztül mind román nyelven éri őket. Anyanyelvüket is kezdik másodrendű, otthoni konyhanyelvnek érezni. Egymás között gyakrabban beszélnek románul. A nyelvi eróziót és akkulturációt erősen sietteti az immár két évszázada zajló asszimilálás is. Azok a csángók, akik Székelyföldre költöznek, gyakran az ottani románság felé közelednek, mert a magyar környezet jelentős része csúfondárosan viszonyul hozzájuk.

Egyedülálló élő etnikai kövület a csángó kultúra, amit az UNESCO-nak, Európa Tanácsnak, FUEV-nek kéne támogatni, megőrizni és védeni.

Napjainkban megtörténtek az első ígéretes lépések ezirányban. Kezdeményezésünkre az Európa Tanács napirendjére vette a csángók kérdésének tárgyalását. Hála Komlóssy József és a finn Titty Isohookana-Asunmaa asszony áldozatos diplomáciai munkájának, 2001 novemberében Az Európa Tanács megszavazta a csángó kultúra védelmét. Javaslatlalt fordult Romániához, amelyben többek között a magyar nyelvű oktatást, liturgiát és sajtót szorgalmazza. Sok megtorló intézkedés és támadás ellenére meg is történtek az első lépések a magyar nyelv fakultatív oktatására egyes csángó falvakban.

A kopásnak induló kultúra és nyelv háttérében felsejlő értékek napfogyatkozásra emlékeztetnek. Ahhoz kell hozzájárulnunk, hogy tényleg napfogyatkozás legyen csak, amelyből a Nap újra visszatér. Ne a Nap elfogyása. Az archaikus dudazene védelme egy apró, de fontos részlete kultúrájuk megőrzésének.

Ennek jegyében próbálja a Petrás Incze János Csángó Alapítványunk újraéleszteni a moldvai dudakultúrát és népi kultúrát. Ezt a munkát nem hagyhatjuk abba most sem, amikor az eredeti adatközlők elhagytak minket. Ellenkezőleg: emléküik kötelez arra, hogy folytassuk felvételeink segítségével.

Elutasítunk minden olyan új tendenciát, amely ennek a közkincsnek kisajátítását célozza. Hálásak vagyunk viszont mindenkinek, aki önzetlenül, a kisajátítás igénye nélkül tesz az érdekükből. Aki ezt követi, egy páratlan gazdag világ nyílik meg számára Moldvában. Olyan életművek bizonyítják ezt, mint a Domokos Pál Péteré, Lükő Gáboré, Kallós Zoltáné és Martin Györgyé. Aki az ő lelkületüktől oly távol álló „business” szellemmel közeledik, sokat árthat nekik, de magát mindenképpen elzárja tőlük. Nem közömbös és mindenképpen közügy, hogy korunk befogadja vagy elutasítja a magyar néprajz eddigi szellemétől idegen, üzleties, kisajátító tendenciákat. Ebben a kérdésben csak a nyilvánosság dönthet.

Alapítványunk eddig négy csángó népzenei kazettát adott ki, amelyek közül kettőn vannak eredeti dudu-, illetve dudu-hegedű felvételek. Az első moldvai dudajátékot tartalmazó kazettán az 1973–1975-ös gyűjtéseimből adtunk közre 1991-ben, azért, hogy elvigye az archaikus csángó kultúra híret Magyarországra és a világ egyéb tájaira. 1997-ben három csángó népzenei kazettát adtunk ki, amelyeken az 1980–1990-es években készített felvételeim hallhatók. A kiadványok másik feladata, hogy a bevételből a csángóságot anyagilag és kulturálisan támogassuk, például a magyar

műholdas tévéadások vételére alkalmas parabola antennák telepítésével a csángó falvakban. E kézirat megírása után jelent meg *Moldvai csángó síposok* című CD-nk, amely felvételeket tartalmaz az összes moldvai csángó és moldvai román dudással, majd összefoglaló filmünk, *A moldvai csángó síp – a magyar duda legkeletibb formája* címmel. Az eddig megjelent és a tervezett kiadványok elsődleges célja, hogy a csángóság önbecsülését, kulturális azonosságát erősítsék.

Új moldvai „sípokát” szeretnénk gyárttatni a régiek alapján a közeljövőben, ezúttal olyan fiatal magyarországi dudakészítőkkel, akik ismerik tapasztalataimat a moldvai dudások között és nem élnek vissza a helyzettel, nincs bennük kisajátító törekvés. Célunkaz volt, hogy fiatal csángók még addig megtanulhassanak dudálni és elsajátíthassák a stílust és a repertoárt, amíg volt kitől. Abban reménykedünk, hogy ez valamennyit hozzásegít ahhoz, hogy a Domokos Pál Péter által „Európa legelfelejtettebb kisebbségének” növekedjék a jóhíre s ezzel önbizalma és öntudata. Ma még egyaránt lenézi őket sok környékbeli román, de bizony sok székelyföldi vagy egyéb magyar is, de immár bekerültek a nemzetközi köztudatba és ez remélhetőleg változtani fog megalázó helyzetükön.

Új lendületet kapott a csángó dudamuzsika újraélesztésére irányuló munka 2007 nyarán. A Dudaszó Hallatszík Alapítvány – hála mindennek előtt Karakas Zoltán szervezőmunkájának – elnyert egy pályázatot a csángó gyermekek dudálni tanítására. Hála a Magyar Dudazenekar derék, ifjú dudásainak, újra felcsillant a remény, hogy megvalósul régi álmom, a moldvai dudaszó újraélesztése. 2007 augusztusában Moldvába utaztunk a dudások egy csoportjával, és megkezdtük a munkát. A tanulóknak elvitük a *Moldvai csángómagyar „síposok” – dudamuzsika* CD kiadványomat (Etnofon, 2002), valamint a Néprajzi Múzeum számára készített *A moldvai csángó síp – a magyar duda legkeletibb formája* (2004) című videofilmemet, amely az utóbbi 33 év alatt végzett gyűjtéseimet foglalja össze dióhéjban. Ezenkívül Adorján István dudás összeválogatott egy CD-re való anyagot a moldvai dudásoknál készített felvételekből a leendő tanulóknak.

Teljes moldvai sípot adtunk át annak a Dobos Mihálynak, aki már 1993-ban – amikor Mesterke Gergely „sípjának” hasonmását átadtam Gergely bácsinak – nagyon szeretett volna „sípolni” tanulni.

Örömmel adta át a kis csapat a Kozák József készítette gyakorló dudákat Nyisztor Ilonkának és Legedi Istvánnak, hogy tanítványaik ezen

gyakorolják ki a dudálás alapjait. Bese Botond dudás, aki kiváló hangszerket készít, tervbe vette, hogy teljesértékű, kettős sípszárú moldvai „síp-pal” lát el minden olyan tanulót, aki jövő nyárra tiszteséggel begyakorolja az alapokat. A kis csapat fellépett a külsőrekecsini és a somoskai táborban is dudazenével.

Azóta tovább gördült a moldvai dudaszó felélesztésének ügye. Hála Bese Botond és Kurdi Gábor dudások és dudakészítők értékes munkájának, jól működő moldvai sípot adtunk át 2009 nyarán Nyisztor Ilonának Ploszkucében, hogy a tanítványai – akik közül már akadt, aki jól fújta a gyakorlódudát 2008 nyarán – immár valóságos sípon gyakorolhassanak.

A dudamuzsika újraélesztése szempontjából jó jelnek éreztük, hogy kezdeményezésünket mindkét helyen nagy örömmel fogadta a helyi közönség. Sikerült időt szorítani arra is, hogy akupunktúra-kezelésben részesítsem Mesterke Gergely súlyosan megbetegedett fiát Csík faluban, valamint Fehér Márton prímást Dumbrovényban.

Felemelő érzés volt ezekkel a kiváló dudásokkal és jó emberekkel járni Moldvát, mesélni nekik, megmutatni nekik az emlékeket, élvezni őszinte tiszteletüket a nemrég elmúlt, de talán újra feltámadó csángó dudakultúra iránt. Ameddig ilyen fiatalok vannak, addig nincs elveszve semmi. Isten áldja meg őket érte!

„Ti nem vagytok semmivel sem kevesebbek, mint mások!” – mondta a pápalátogatásra Magyarországra jött ezer moldvai csángónak a 90 esztendőős Domokos Pál Péter a Szent István Bazilikában (StGy_No8_0020, 1991). Aki ezt megérti, az követni fogja Domokos Pál Péter szeretetteljes intelmét, mit 1975-ben mondott nekem:

„MOLDVÁBA CSAK NAGYON SOK SZERETETTEL ÉS ALÁZATTAL SZABAD MENNETEK!”

63. Dobos Mihály külsőrekecsini fiatal próbálgatja a Mesterke Gergelynek vitt „sípót”. Dumbrovény, 1993.

64. Stuber György átadja Mesterke Gergely dudáját Dobos Mihálynak, aki már 1993 óta szeretett volna megtanulni a „sípón” játszani. Külsőrekecsin, 2007. Fényképezte Bese Botond.

65. Dobos Mihály próbálgatja a dudát.
Külsőrekecsin, 2007.

66.a. A Magyar Dudazenekar tagjai előadást tartanak a külsőrekecsini népzenei táborban. 2007. Fényképezte Dobos Mihály.

66.b. A Magyar Dudazenekar tagjai előadást tartanak a somoskai népzenei táborban. 2007. Fényképezte Dobos Mihály.

67. Karakas Zoltán átadja a gyakorlódudákat Nyisztor Ilona pusztinai tanítónőnek. Somoska, 2007.

68. A Magyar Dudazenekar tagjai és Mesterke Gergely Rózsa lánya Mesterke Gergely tiszteletére üritik poharukat. Külsőrekecsin, 2007.

69. Dudásbúcsúztatás. A szerző búcsúzóul dudásszokás szerint pálinkát önt Mesterke Gergely sírjára. Külsőrekecsin, 2007. Fényképezte Bese Botond.

70. Mesterke Gergely fia előtt „sipszóval” tiszteleg a szerző.
Csík, 2009. Fényképezte Kurdi Gábor.